

Dkt. Jeffrey Hudon, Akiolojia ya Kibiblia, Kipindi cha 9, Uwanja wa Kijiografia, Sehemu ya 2

© 2204 Jeffrey Hudon na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon katika mafundisho yake kuhusu Akiolojia ya Kibiblia. Huu ni kipindi cha 9, Uwanja wa Kijiografia, Sehemu ya 2.

Kufuatia Milki ya Ashuru, kuanguka kwa Milki ya Ashuru mwaka wa 612, Milki ya Babiloni Mpya ilichukua nafasi yake na kudai eneo lote la zamani la Ashuru kwa ajili yake, ikifanya mfululizo wa kampeni kuelekea magharibi na tena, ikipanuka hadi Misri. Tofauti na Waashuri, hata hivyo, Milki ya Babiloni Mpya ilidumu kwa miongo michache tu.

Sasa, majina muhimu ya Wababiloni yametajwa katika maandiko. Kwanza kabisa ni Merodaki-Baladan. Merodaki-Baladan alikuwa kiongozi wa Wababiloni ambaye alikuwa akichochea uasi dhidi ya Ashuru katika karne ya 8.

Alituma wajumbe kwa Hezekia, na Hezekia akawaonyesha tena uwezo wake, silaha zake, na kadhalika. Lakini Merodak-Baladan alitoweka katika Shadal -Arab, na hakusikika tena. Mfalme wa Babiloni Nabopolassar aliasi dhidi ya Ashuru kwa mafanikio na kisha akaanza kushambulia eneo la Ashuru, akishinda mji mkuu wa kale wa Asheri kwanza na kisha Ninawi mwaka wa 612.

Ilikuwa ni mwanawe Nebukadneza, Nebukadneza maarufu, aliyetwaa taji mwaka wa 605, akashinda sehemu ya juu ya Waashuri na Wamisri, na kuchukua Walevanti na Misri. Baada ya haya, mfululizo wa uhamisho ulifanyika kutoka Yuda na kama vile mbinu zile zile za msingi zilizotumiwa na Waashuri zilichukuliwa na Wababeli. Sasa mfalme wa mwisho, baada ya Wababeli kushinda na kushinda Yuda na kuharibu Yerusalemu na idadi kubwa ya watu wa Yuda kuhamishwa, uhamisho wa Wababeli kurudi Babiloni, mfululizo wa watawala dhaifu ulimfuata Nebukadneza, na wa mwisho kati yao alikuwa Nabonido, ambaye tena mfalme dhaifu na mwanawe akawa mtawala halisi wa Babeli.

Jina lake, Belshaza, bila shaka, ndiye mfalme aliyemleta Danieli kwenye karamu yake iliyojaa uasherati na kusoma maandishi ukutani katika Danieli sura ya 5. Na, bila shaka, Babeli ilianguka jioni hiyo hiyo kwa Wamedi na Waajemi. Hata hivyo, ilitajwa kwamba Babeli inatajwa kwa mara ya kwanza katika Mwanzo 10:10 kama ilianzishwa na Nimrodi. Kwa hivyo, inarudi nyuma sana katika sehemu za mwanzo za Mwanzo.

Kwa muda wake mfupi, Babeli ilikuwa na uzuri na usanifu na ustaarabu wa ajabu. Hili ni Lango maarufu la Ishtar, moja ya maajabu saba ya ulimwengu wa kale. Ujenzi mpya wa msanii wa hilo.

Imejengwa upya kwa sehemu katika Jumba la Makumbusho la Berlin, ambalo tunalo hapa. Hili ni lango la sherehe, kama unavyoona hapa kwa picha ya msanii kwenye kona ya juu kushoto. Tena, matofali yaliyopakwa rangi yenye simba na viumbe tofauti vya hadithi za kidini vya Babeli yalichorwa ukutani.

Imejengwa upya kwa uzuri tena ikionyeshwa huko Berlin. Mojawapo ya maswali ambayo wanaakiolojia wamekuwa nayo kuhusu Babiloni ya kale ilikuwa, bustani za hadithi za kunyongwa za Babiloni ambazo mfalme wa Babiloni alimjengea mkewe, ambaye alikuwa amezoea eneo la milimani, si bonde tambarare la Tigris-Euphrates, zilikuwa wapi? Mojawapo ya haya, tena, kuna mapendekezo mbalimbali. Robert Koldewey, mwanaakiolojia wa Ujerumani aliyechimba Babiloni, alipendekeza mahali pamoja.

Na DJ Wiseman, mnamo 1984, alipendekeza kazi ya nje karibu na Mto Frati. Hakuna anayejua kweli. Hata hivyo, kazi ya hivi karibuni ya Stephanie Dowley, Mtaalamu wa Uashuri wa Uingereza, inaonyesha kwamba wanahistoria wanaotaja bustani hizo zote ni za kitamaduni.

Wanahistoria wa Kigiriki. Anaamini wamekosea na kwamba bustani wanazozungumzia si za Kibabeli bali ni za Waashuri. Labda Nebukadreza au Ashurbanipali wanawakilishwa badala yake.

Kwa hivyo, hili ni swali lililo wazi, na watu wengi wangetoa machozi mengi ikiwa bustani za kuning'inia za Babiloni zingekuwa bustani za kuning'inia za Ninawi. Lakini kulingana na Dowley, labda hivi ndivyo ilivyokuwa hapo awali, na hakukuwa na bustani halisi za kuning'inia huko Babeli haswa. Sasa picha iliyo juu kulia ni skrubu ya Archimedes, ambayo kwa kweli hutoa uwezo wa kutiririsha maji juu, kuinua maji hadi kiwango cha juu, na kisha njia hiyo ya kumwagilia bustani.

Na hivyo ndivyo bustani hizi zilivyomwagiliwa maji. Hata hivyo, uvumbuzi wa kifaa hiki ni wa baadaye, kwa hivyo hatujui kama Waashuri au Wababeli walikuwa na teknolojia kama hii au kama ilivumbuliwa baadaye na kisha labda ikabadilishwa katika fasihi kurudi kwa Waashuri au Wababeli. Tena, huu ni uchoraji wa msanii wa Nabonido na malkia wake kwenye ziara ya jiji la Babeli.

Na tena, kama Ninawi, kwa njia ya ajabu, ukuu na mandhari ya miji hii ya kale vilikuwa kitu cha kutazama. Babeli ilianguka tena mwaka wa 539 kwa Waashuri chini ya Koreshi Mkuu, au samahani, kwa Waajemi chini ya Koreshi Mkuu. Waajemi waliunda himaya ambayo ilikuwa kubwa zaidi kuliko himaya ya Waashuri au Babeli, ikianza Bonde la Indus, hadi Misri, Asia Ndogo, na hata sehemu za Ulaya.

Tena, kuvuka Isthmus au Bosphorus na Dardanelles hadi kaskazini mwa Ugiriki katika Balkan. Kwa hivyo, himaya kubwa, na hii ilidumu hadi 333 KK, kwa takriban miaka 200. Koreshi Mkuu, ambaye alishinda tena Babeli, alikuwa na amri mwaka uliofuata

ambayo iliruhusu mateka wote, watu wote waliohamishwa, uwezo wa kurudi katika mataifa yao au nchi au maeneo ya asili na kuishi tena.

Na hivyo, makundi ya Wayahudi, kundi la kwanza chini ya Zerubabeli na mawimbi ya baadaye yalifuata, walirudi Yuda, wakarudi Yerusalemu, na kuanza kujenga upya maisha yao. Hata hivyo, hao labda walikuwa wachache, mabaki waaminifu waliorudi Yuda. Wayahudi wengi walikuwa wamejhusisha na utamaduni wa Babeli, na kisha, bila shaka, wakabadilika kwa urahisi na kuwa utamaduni wa Kiajemi.

Binti na wana wao walikuwa wamestarehe huko, na kwa hivyo walibaki Uajemi. Ni makundi yaliyorudi nyuma ambayo yalitamani maisha ambayo mababu zao waliishi katika Nchi Takatifu, huko Yuda, ambayo yalijenga upya Yerusalemu tena, yakajenga upya hekalu, na kuanza kujenga upya maisha yao katika nchi yao. Sasa, mfululizo huo wa majimbo ulianzishwa chini ya Milki ya Uajemi.

Mkoa wa Yehud , Yuda, ulihifadhiwa tena jina la ufalme wa kale. Hilo lilisimamiwa na magavana Wayahudi, ambao mmoja wao, bila shaka, alikuwa Nehemia. Sasa, kwa kiwango cha kimataifa, wafalme wa baadaye wa Uajemi walijaribu mara kwa mara kupanua himaya yao kwa kuivamia Ugiriki bila mafanikio.

Lakini tena, mmoja wao, Xerxes, inaonekana ni mfalme Ahasuero wa Kitabu cha Esta. Wasomi wengi wanaamini kwamba hao wawili ni sawa. Uajemi na watawala wake walizidi kuwa wafisadi, na himaya hiyo ikavunjika kutoka katikati.

Na ilikuwa ni kutokana na Alexander na jeshi lake tu kwamba waliendelea kushambulia na kushinda majeshi ya Uajemi yaliyozidi kuwa makubwa, kwanza huko Asia Ndogo kwenye Mto Granicus, kisha Issus na Arbela, na Milki ya Uajemi ililipuka tu. Na Milki iliyokuwa kubwa ya Uajemi iliyotupa misemo kama, mvua, theluji, au theluji haitaziua barua, na kadhalika, ilianguka katika magofu na kuharibiwa. Haya ni magofu ya Persepolis, mji mkuu wa Uajemi.

Hizo zingekuwa nazo, mwanzoni unaona nguzo zikiwa zimesimama hapo. Hizo zingekuwa zimeongezewa nguzo za mbao, labda mierezi ya Lebanoni na miti mingine. Na muundo wote wa juu ulikuwa mbao.

Yote hayo yalichomwa moto na kuharibiwa kwa mji huo na Alexander. Lakini unaona hapa ngazi kubwa yenye michoro ya wakuu wa Uajemi wakipanda hadi kwenye jumba la kifalme. Picha ya msanii Koreshi Mkuu akiingia Babiloni baada ya kutekwa kwake na kaburi lake huko Pasargadae.

Basargadeh ilikuwa jumba kubwa na kituo cha bustani ambacho kilichimbwa na David Stronach na kuandikwa. Eneo la ajabu katika Iran ya kisasa. Tena, ikitupa ladha tu ya utukufu wa Uajemi.

Hii ni moja ya nakala za Silinda ya Koreshi, tena, Amri ya Koreshi, ambayo iliruhusu mateka kurudi katika nchi zao baada ya kuwa uhamishoni kwa muda mrefu. Kuna picha zaidi za Persepolis na Susa, ambayo ilikuwa mji mkuu msaidizi, na tena, matukio ya Kitabu cha Esta yalifanyika hapo. Sasa, katika majimbo wakati wa kipindi cha Uajemi, sarafu zilienea.

Na sarafu za kwanza za Kiyahudi zilitengenezwa Yerusalemu. Na hii ni mojawapo hapa. Hii imepanuliwa sana.

Sarafu hizi za fedha zilikuwa na kipenyo cha kichwa cha msumari wa senti 16, ndogo sana, karibu nusu ya kipenyo cha senti moja, fedha safi. Na hii inasema kwa herufi za kale za Kiebrania, Yehud , na tawi la nafaka hapa upande mwingine. Na sarafu za shekeli za Israeli za kisasa zinaiga mojawapo ya aina hizi za sarafu ya Yehud .

Hili, kulingana na maandishi hayo, lilipatikana karibu na Yeriko. Zaidi ya hayo, mihuri ya kipindi cha Uajemi kwenye mitungi ya kuhifadhia vitu inayomtaja Yehud na aina nyingine imepatikana. Hizi zimekusanywa na wasomi wawili na kuchapishwa.

Kwa hivyo, kulikuwa na mfumo rasmi wa ukusanyaji wa kodi au bidhaa za kilimo ambao ulidhibitiwa na kutumika kupitia mitungi hii ya kuhifadhi wakati wa kipindi cha Uajemi huko Yuda. Na tena, mchoro wa msanii wa uharibifu wa mwisho wa Persepolis na Alexander Mkuu mnamo 331 KK. Asante sana.

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon katika mafundisho yake kuhusu Akiolojia ya Kibiblia. Huu ni kipindi cha 9, Uwanja wa Kijiografia, Sehemu ya 2. Asante.